

Małgorzata Aszkiełowicz

Na tropie wrocławskich krasnali

Miejsce: Zespół Szkół Nr 4 we Wrocławiu.

Czas zajęć: 5 godzin lekcyjnych (4 godziny wycieczki oraz 1 godzina w szkole po powrocie).

Cele ogólne:

- kształtowanie aktywnego i świadomego odbioru kultury,
- zachęcenie do głębszego poznawania i uczestniczenia w kulturze miasta i regionu,
- wykształcenie poczucia tożsamości z kulturą własnego regionu.

Cele lekcji – uczeń:

- zna zabytki w obrębie Starego Miasta we Wrocławiu,
- wymienia i umiejscawia najpopularniejsze w mieście postaci krasnali,
- dostrzega potrzebę promocji Wrocławia i zna aktualny symbol promocji miasta,
- aktywnie reaguje na formę artystyczną, umiejętnie odczytuje niesione przez nią znaczenia,
- potrafi umiejętnie planować i organizować swoją pracę oraz twórczo współpracować w grupie.

Metody i formy pracy:

- pogadanka,
- ćwiczenie dla uczniów: wycieczka przedmiotowa,
- analiza fotografii,
- prezentacja fotografii,
- praca w grupach i indywidualna.

Środki dydaktyczne:

- komputer, rzutnik multimedialny,
- 4 aparaty fotograficzne,
- karty pracy.

Źródła informacji:

- *Wrocław. Przewodnik kieszonkowy*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko Biała 2006.
- strony internetowe: www.krasnale.pl, www.wroclaw.pl.

Przebieg zajęć

1. Tydzień wcześniej, na poprzednich zajęciach, nauczyciel informuje uczniów o temacie wycieczki i dzieli ich na 4 grupy, którym przydziela trasy wycieczki do opracowania w otrzymanej karcie pracy (załącznik).

Każda grupa przygotowuje przez tydzień informacje na temat zabytków, najciekawszych budynków i wrocławskich krasnali na przydzielonej jej trasie. Wpisuje do karty pracy listę obiektów danej ulicy wraz z krótką prezentacją (podanie stylu, czasu powstania, charakterystycznych stylowo elementów architektonicznych). Wykorzystuje źródła takie jak strony internetowe i przewodniki, a także robi zdjęcia aparatem cyfrowym (krasnali trzeba będzie poszukać!).

Trasy grup:

Gr. 1 – ul. Świdnicka, pl. Teatralny, ul. Kuźnicza.

Gr. 2 – ul. Oławska, Szewska, Rzeźnicza i Więzienna.

Gr. 3 – ul. Św. Mikołaja oraz Jatki, plac Uniwersytecki, pl. Nankiera.

Gr. 4 – Rynek i Plac Solny, ul. Ruska i Kazimierza Wielkiego.

2. Wycieczka wyrusza spod DH Renoma (PDT), ulicą Świdnicką w kierunku Rynku. Każdą z ulic na trasie wycieczki prezentują uczniowie z odpowiedniej grupy, dzieląc się swoją wiedzą z całą klasą. Każda grupa może wyłonić liderów, którzy będą prezentować obiekty „swojej” ulicy. Najstojniejsze i najciekawsze zabytki, budynki i odnalezione krasnale są przez uczniów fotografowane aparatem cyfrowym. Nauczyciel czuwa nad poprawnością merytoryczną prezentacji uczniów, zadaje pytania i w razie potrzeby uzupełnia ich wiedzę (krótką pogadanką). Powrót do szkoły następuje z przystanku tramwajowego na ul. Kazimierza Wielkiego.

Lekcja wycieczkowa dotyczy zabytków i krasnali w obrębie Starego Miasta, w razie kłopotów ze „zmieszczeniem się” w czasie można znacząco skrócić listę ulic i zwiedzać z uczniami zabytki Rynku i placu Solnego.

Trasa wycieczki:

Ulica	Krasnal wrocławski	Zabytki, budowle, ciekawe miejsca
Ul. Świdnicka	<ul style="list-style-type: none"> – Papa Krasnal (pomnik krasnala), – Szyfek (toczący kulę), – W-skery (przy przejściu podziemnym), – Słupniki (5 sztuk – krasnale siedzące na latarniach). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kościół Bożego Ciała. 2. Opera wrocławska (1841 r.). 3. Hotel Monopol. 4. Dom pod św. Hieronimem (Świdnicka 32 / róg pl. Teatralnego). 5. Kościół św. Wacława, Stanisława i Doroty. 6. Solpol 1 (Świdnicka 21-23).
Pl. Teatralny	<p>Krasnale wodne (fontanna przed Teatrem Lalek):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Puszczający stateczki, – Karmiący ptaki, – Ogrodnik, – Aktor, – Parasolnik, – Wierzbnik, – Zbierający wodę. 	<ol style="list-style-type: none"> 7. Teatr Lalek.
Ul. Oławska	<ul style="list-style-type: none"> – Grajek (obok salonu sukien ślubnych), – Meloman, – Słupniki (6 sztuk). 	<ol style="list-style-type: none"> 8. Budowle handlowe z lat 30-tych (ul. Oławska 10-11).
Ul. Szewska		<ol style="list-style-type: none"> 9. Dom handlowy Kameleon. 10. Kościół św. Marii Magdaleny.

Rynek	<ul style="list-style-type: none"> – Halabardnik, – Gołębnik (za pomnikiem Fredry), – Obieżysmak (przed restauracją Pizza Hut), – Życzliwek (plac Gołębi koło fontanny), – Bibliofil (przed Dolnośląską Biblioteką Publiczną). 	<p>11. Ratusz. 12. Sukiennice. 13. Pomnik Aleksandra Fredry. 14. Kamienica Pod Złotym Dżbanem (Rynek 22). 15. Fontanna „Zdrój”. 16. Kamienica Pod Siedmioma Elektorami (Rynek 7). 17. Kamienica Pod Błękitnym Słońcem (Rynek 7). 18. Kamienica Pod Złotym Słońcem (Rynek 6). 19. Kamienica Pod Gryfami (Rynek 2). 20. Dom Pod Złotym Psem (Rynek 41). 21. Pręgierz.</p>
Ul. Jatki	<ul style="list-style-type: none"> – Rzeźnik. 	<p>22. Małe kamieniczki – fasady.</p>
Ul. Kuźnicza – pl. Uniwersytecki	<ul style="list-style-type: none"> – Szermierz, – Kuźnik (koło salonu jubilerskiego Kruk), – Pieroznik (wejście do restauracji STP). 	<p>23. Kamienica Pod Srebrnym Hełmem (ul. Kuźnicza 11-12). 24. Kamieniczka z kawiarnią Pod Kalamburem. 25. plac Uniwersytecki – fontanna z figurą nagiego szermierza. 26. Kościół Uniwersytecki. 27. Gmach Uniwersytetu Wrocławskiego.</p>
Pl. Nankiera		<p>28. Katedra św.: Wincentego i Jakuba. 29. Kościół i klasztor Urszulanek. 30. Kościół św. Macieja.</p>
Ul. Więzienna	<ul style="list-style-type: none"> – Więzień (siedzący za kratami na parapiecie starego więzienia). 	<p>31. Budynek starego więzienia (ul. Więzienna 9).</p>
Ul. Św. Mikołaja	<ul style="list-style-type: none"> – Śpioch (tyły Kamieniczki Jaś) 	<p>32. Kamieniczki Jaś i Małgosia (róg ul. Św. Mikołaja i ul. Odrzańskiej).</p>
Ul. Rzeźnicza	<ul style="list-style-type: none"> – Krasnal Teatralny (wejście do Teatru Współczesnego). 	<p>33. Dawny dom handlu hurtowego Victoria (róg Rzeźniczej i ul. Św. Mikołaja).</p>
Plac Solny	<ul style="list-style-type: none"> – Słupniki – 4 sztuki (krasnale wiszące, bądź trzymające się latarni). 	<p>34. Kamienica Oppenheimów. 35. Kamienica Pod Murzynkiem (plac Solny 2-3). 36. Budynek dawnej Giełdy (plac Solny 16).</p>

Ul. Ruska i ul. Kazimierza Wielkiego		37. Kamienica Pod Trzema Murzynami (ul. Ruska 1). 38. Kamienica Pod Strzelcem (ul. Ruska 3-4). 39. Kościół dworski Opatrzności Bożej (ul. Kazimierza Wielkiego 29).
--	--	---

3. W klasie uczniowie wraz z nauczycielem, przy pomocy komputera i rzutnika, prezentują zdjęcia na ekranie, wybierają najciekawsze i najbardziej czytelne, krótko podsumowują wycieczkę dzieląc się spostrzeżeniami.

Zadanie domowe

- Zebranie w formie notatki informacji na temat „Pomarańczowej Alternatywy” oraz jej twórcy Waldemara Fydrycha „Majora”. Jaki miała wpływ na pojawienie się nowego symbolu promocji Wrocławia, jakim są krasnale?
- Zdjęcia uczniów będą inspiracją do kolejnych zajęć – warsztatów plastycznych, których tematem będą krasnale wrocławskie. Nauczyciel wyjaśnia, że klasa będzie pracowała w różnych technikach plastycznych (pastel sucha, pastel olejna, węgiel, sepia, kolaż, farby plakatowe, wydrapywanka graficzna). Prosi o przygotowanie materiałów plastycznych.

Załącznik: karta pracy

KARTA PRACY

Grupa .....

	Zabytek	Czas powstania	Styl – epoka	Elementy charakterystyczne dla stylu	Krasnal wrocławski – nazwa
nazwa ulicy					
nazwa ulicy					

Renata Burzawa

Na tropie muzealnych tajemnic

Miejsce: Gimnazjum w Jaskotlu.

Czas zajęć: 4 godziny lekcyjne (2 godz. na wycieczce oraz 2 godz. w szkole).

Cele ogólne:

- kształcenie potrzeby bezpośredniego obcowania z dziełami sztuki.

Cele lekcji – uczeń:

- zapoznaje się ze zbiorami Muzeum Narodowego we Wrocławiu, rozmieszczeniem ekspozycji stałych i czasowych,
- rozróżnia epoki, style, kierunki w sztuce,
- rozpoznaje gatunki sztuki oraz techniki plastyczne,
- określa temat dzieła sztuki.

Metody i formy pracy:

- wycieczka do instytucji kulturalnej,
- praca w grupach,
- zabawa dydaktyczna,
- samodzielne zdobywanie informacji,
- prezentacja.

Środki dydaktyczne:

- koperty z reprodukcjami dzieł ze zbiorów muzeum,
- karty pracy,
- małe informatory o zbiorach Muzeum Narodowego we Wrocławiu.

Źródła informacji:

- strona internetowa Muzeum Narodowego we Wrocławiu: www.mnwr.art.pl (odsyłacze do poszczególnych obrazów w załączniku nr 3)
- przewodnik *Sztuka śląska XIV-XV w.*, oprac. A. Ziomecka, Muzeum Narodowe, Wrocław 1992.
- katalog zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu *Malarstwo polskie XVII – XIX w.*, pod red. P. Łukaszewicza, Muzeum Narodowe, Wrocław 1992.

Przebieg zajęć

2 godziny lekcyjne – realizowane w Muzeum Narodowym we Wrocławiu.

1. Nauczyciel z uczniami odwiedza Muzeum Narodowe. Po przybyciu na miejsce prosi uczniów o podzielenie się na 6 pięcioosobowych grup. Każda z grup losuje kopertę z zadaniem. W kopercie znajduje się niepodpisana reprodukcja dzieła ze zbiorów muzealnych (w każdej kopercie inna) oraz karta pracy. Pierwszym zadaniem uczniów jest odnalezienie „swojego” obiektu.

Zawartość kopert:

- Nieznany malarz z artystycznego środowiska Pragi, *Obraz św. Anny Samotrzeciej*, koniec XIV w. (Sztuka śląska XIV-XVI w., I p. sala 2).
- Bartholomaeus Spranger, obraz *Chrzest Chrystusa*, 1603 (Sztuka śląska XVI-XIX w., I p. sala 3).

- Jan Matejko, obraz *Śluby Jana Kazimierza*, 1893 (Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 6).
- Jacek Malczewski, *Tryptyk Prawo – Ojczyzna – Sztuka*, 1903 (Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 9).
- Olga Boznańska, obraz *Autoportret z japońską parasolką*, 1892 Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 10).
- Magdalena Abakanowicz, rzeźba *Thum*, 1986-1994 (Sztuka polska XX w., II p. Ekspozycja M. Abakanowicz).

Karta pracy – w *Załączniku nr 1*.

Odsyłacze do reprodukcji tych 6 dzieł na stronie www.mnwr.art.pl – w *Załączniku nr 3*.

2. Z reprodukcją w rękę uczniowie wyruszają na poszukiwania. W odnalezieniu dzieła kierują się: dotychczasową wiedzą w dziedzinie sztuki, wskazówkami nauczyciela oraz pań opiekujących się poszczególnymi galeriami, wskazówkami zawartymi w informatorze oraz intuicją. Przy okazji tych poszukiwań, błędzenia po salach i piętach, uczniowie poznają muzeum. Dowiadują się, jakie ekspozycje stałe i czasowe się w nim mieszczą, na którym piętrze można je znaleźć. Poszukiwania uczniów nadzoruje i obserwuje nauczyciel, przechadzający się po wszystkich galeriach. W razie problemów służy pomocą.
3. Po „wytropieniu” swojego obiektu i dokładnemu przyjrzeniu mu się, uczniowie wypełniają kartę pracy. Odpowiadają na pytania i wykonują polecenia zawarte w karcie. Polecenia te dotyczą nie tylko odnalezionego dzieła, lecz zmuszają również do wnikliwego obejrzenia innych dzieł eksponowanych w tej samej galerii.
4. Po wykonaniu zadania uczniowie wraz z nauczycielem wracają do szkoły.
5. Zadanie domowe:

Każda z grup wyszukuje informacje na temat „swojego” dzieła, korzystając z różnych źródeł: albumów, katalogów i przewodników po zbiorach MN, a także z różnych stron internetowych, nie zapominając o stronie Muzeum Narodowego (www.mnwr.art.pl). Grupy przygotowują 10-minutową prezentację. Może ona być multimedialna lub tradycyjna. Musi zawierać informacje opisane w karcie pracy, poszerzone o wiadomości i ciekawostki zdobyte z innych źródeł.

Następne 2 godziny lekcyjne:

1. Uczniowie dokonują prezentacji „swoich” dzieł, próbując w ciekawy sposób przybliżyć je całej klasie.

Dzieła, które wybrałam dla uczniów spośród zbiorów wrocławskiego Muzeum Narodowego to przekrój od średniowiecznego malarstwa religijnego po sztukę współczesną. Jest więc to okazja do utrwalenia wiadomości o epokach, stylach i kierunkach w sztuce.
2. Na zakończenie wszystkich prezentacji uczniowie dzielą się informacjami o ewentualnych trudnościach w odnalezieniu swojego obiektu, sposobie poszukiwań i wskazówkach, które były dla nich najcenniejsze w dotarciu do celu. Opowiadają również, czy trudne było określenie tematu dzieła oraz rozpoznanie wspólnych cech stylowych dzieł eksponowanych w tej samej galerii.
3. Uczniowie wypełniają ankietę (załącznik nr 2), w której podają niektóre z tych informacji oraz oceniają prezentacje pozostałych grup.

Załączniki

Załącznik nr 1

KARTA PRACY

1. Nazwa galerii, w której mieści się poszukiwane dzieło, piętro, nr sali .....
2. Rodzaj dzieła – gatunek /rzeźba, malarstwo, grafika, rysunek/ .....
3. Autor dzieła (ew. warsztat) .....
4. Tytuł .....
5. Rok powstania .....
6. Technika .....
7. Rozmiary dzieła .....
8. Określ temat tego obrazu /dzieła/, podkreślając właściwy: mitologiczny, historyczny, religijny, obyczajowy, martwa natura, alegoryczny, portret, pejzaż. ....
9. Czy w tej samej galerii znajdują się jeszcze inne dzieła tego samego autora? Jeśli tak – podaj tytuły: .....
10. Rozejrzyj się po galerii, spróbuj znaleźć wspólne cechy dla dzieł reprezentujących ten sam styl w sztuce. ....

Załącznik nr 2

ANKIETA

1. Które źródło wiedzy okazało się najbardziej pomocne w odnalezieniu szukanego obiektu?
  - dotychczasowa wiedza,
  - wskazówki nauczyciela,
  - wskazówki pań opiekujących się galeriami,
  - informator muzealny,
  - intuicja.
2. Która z prezentacji zrobiła na tobie największe wrażenie, wydała się najatrakcyjniejsza, spowodowała, że zainteresowało cię prezentowane dzieło? .....
3. Oceń w skali 1 – 6 prezentacje innych grup:

grupa 1	grupa 4 .....
grupa 2	grupa 5 .....
grupa 3	grupa 6 .....

Uwaga: swojej prezentacji nie oceniamy.

Załącznik nr 3

Reprodukcje

1. NIEZNANY MALARZ Z ARTYSTYCZNEGO ŚRODOWISKA PRAGI,
Obraz św. Anny Samotrzeciej, koniec XIV w.
(Sztuka śląska XIV-XVI w., I p. sala 2)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/sredniowieczeSala2.pdf> (strona 2)
2. BARTHOLOMAEUS SPRANGER,
Obraz Chrzest Chrystusa, 1603
(Sztuka śląska XVI-XIX w., I p. sala 3)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/slaskaXVI-XIXSala3.pdf> (strona 1)
3. JAN MATEJKO,
Obraz Śluby Jana Kazimierza, 1893
(Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 6)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/SztukaPolXVII-XIXSala6.pdf> (strona 1)
4. JACEK MALCZEWSKI,
Tryptyk Prawo – Ojczyzna – Sztuka, 1903
(Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 9)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/SztukaPolXVII-XIXSala9.pdf> (strona 4)
5. OLGA BOZNAŃSKA,
Obraz Autoportret z japońską parasolką, 1892
(Sztuka polska XVII-XIX w., II p. sala 10)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/SztukaPolXVII-XIXSala10.pdf> (strona 1)
6. MAGDALENA ABAKANOWICZ,
Rzeźba Tłum, 1986-1994
(Sztuka polska XX w., II p. Ekspozycja M. Abakanowicz)
<http://mn.wroclaw.pl/przewodnik/SztukaWspolczesnaSalaAbakanowicz.pdf>
(strona 1)

Jolanta Filipowicz

Malarstwo XX wieku

– przestrzeń rozpoznana czy grząski grunt?

Miejsce: Zespół Szkół Mechanicznych w Bolesławcu.

Czas zajęć: 2 godziny lekcyjne.

Jest to lekcja kończąca cykl zajęć dotyczących malarstwa XX wieku. Ma pokazać, czy uczniowie potrafią rozpoznać kierunki artystyczne i w jakim stopniu opanowali umiejętność analizowania dzieła malarskiego.

Cele ogólne:

- kształcenie potrzeby obcowania z dziełami sztuki,
- kształtowanie postaw estetycznych.

Cele lekcji – uczeń:

- potrafi powiązać dzieło sztuki z epoką i stylem – identyfikacja dzieła sztuki,
- rozwija umiejętność analizy i interpretacji dzieła sztuki,
- doskonali umiejętność pracy w grupie,
- doskonali umiejętność prezentowania wyników pracy indywidualnej i zespołowej z zakresu wybranych zagadnień z dziedziny sztuki.

Metody i formy pracy:

- metoda analityczna,
- swobodne wypowiedzi uczniów,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- kartki rozsypanki,
- reprodukcje dzieł malarskich,
- foliogramy.

Do pracy na lekcji wybrałam pięć dzieł reprezentujących pięć kierunków w sztuce XX wieku (reprodukcje można znaleźć bez problemu w internecie):

- Gustav Klimt: *Pocałunek* – secesja;
- Pablo Picasso: *Dziewczyna z mandoliną* – kubizm;
- Salvador Dali: *Oblicze wojny* – surrealizm;
- Paul Klee: *Akordy z przeszłości – abstrakcja na czerni* – abstrakcjonizm;
- Andy Warhol: *Rozzerwana zupa Campbella* – pop-art.

Przebieg zajęć

1. Zapisanie tematu lekcji.
Podział klasy na 5 grup.
2. Rozsypanka.

Przed lekcją nauczyciel przygotował luźne kartki, na których zapisane są cechy charakterystyczne pięciu wybranych kierunków w sztuce (secesja, kubizm, surrealizm, abstrakcjonizm, pop-art) – na każdej kartce jedna cecha. Zostają one rozdzielone losowo między pięć grup. Na tablicy znajduje się tabela (jak poniżej, niewypełniona jeszcze), również przygotowana przed lekcją.

Nauczyciel wyjaśnia zadanie: Każda grupa ustala, w których rubrykach powinny się znaleźć otrzymane przez nich kartki. Następnie grupy delegują do tablicy przedstawicieli, aby przypięli kartki z rozsypanki w odpowiednich rubrykach tabeli.

Już uporządkowane „hasła” rozsypanki znajdują się w tabeli:

Secesja	Kubizm	Surrealizm	Abstrakcjonizm	Pop-art
<ul style="list-style-type: none"> – Użytkowość i dekoracyjność przedmiotów, – kompozycja płaszczyznowa, rezygnacja z przestrzeni, – stosowanie linii falistych, miękkich, – asymetria, – motywy: smukłe kobiety, elementy roślinne, zwierzęta-motyły, ważki. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nowe koncepcje przestrzenne-odrzuć reguł perspektywy, – rozbijanie przedmiotu na luźne zgeometryzowane elementy, – tworzenie syntezy przedmiotu przez swobodne zestawianie elementów, – w kolorystyce dominacja szarości i brązów. 	<ul style="list-style-type: none"> – Tzw. wyobraźnia wyzwolona (spontaniczność w procesie tworzenia), – obrazy sennych marzeń, – penetracja rejonów podświadomości, – automatyzm psychiczny-wydobycie na jaw najgłębszych czynności psychicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Sztuka nieprzedstawiająca, niefiguratywna, – pierwszym celem sztuki jest wyrażanie wew. głębi artysty, – materiały twórcze: linia, plama, bryła, organizowane przez wyobraźnię, – posługiwanie się formami geometrycznymi lub bezpostaciowymi. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zacieranie granicy pomiędzy dziełem sztuki a zwykłym przedmiotem, – niszczenie podziału między sztuką wysoką a kulturą masową, – tematyka brana z życia codziennego oraz mediów, – gatunki: collage, plakat, komiks.

3. Losowanie i określanie dzieł malarskich.

Nauczyciel przygotował reprodukcje pięciu niepodpisanych obrazów (wymienionych wyżej). Każda grupa losuje jeden z nich i zastanawia się, który kierunek w sztuce reprezentuje „ich” obraz. Próbuje ustalić autora; jeśli potrafi – tytuł. Brakujące dane uzupełnia nauczyciel.

4. Analiza dzieła malarskiego.

Uczniowie mają „Plan analizy dzieła malarskiego” (patrz *Załącznik*) w zeszytach, bo wykorzystywali go już do analizy obrazów. Nauczyciel przypomina

krótko, jakie elementy powinna ona zawierać. Analizując wylosowane dzieło malarskie, uczniowie mają wziąć pod uwagę cechy charakterystyczne danego kierunku oraz plan analizy.

Każda grupa zostaje podzielona na dwie podgrupy. Jedna podgrupa formułuje szczegółowe pytania do analizy dzieła. Druga podgrupa sporządza typową analizę dzieła. Podgrupy pracują niezależnie od siebie.

Nauczyciel obserwuje pracę grup, w razie potrzeby udziela wskazówek.

5. Prezentacje grup.

Wykorzystywane są foliogramy kolejnych omawianych dzieł, aby cała klasa mogła je widzieć. Kolejne grupy prezentują się – najpierw podgrupa, która przygotowała pytania, potem podgrupa, która przygotowała analizę. Pracę grup przedstawiają delegowani przedstawiciele.

Nauczyciel i chętni uczniowie z innych grup oceniają: czy pytania sformułowane przez pierwszą podgrupę wyczerpią analizę, o jakich pytaniach uczniowie zapomnieli, czy analiza drugiej podgrupy jest pełna, czy zawiera odpowiedzi na wszystkie pytania postawione przez podgrupę pierwszą. Nauczyciel może ocenić uczniów zarówno za przygotowane analizy, jak i za umiejętność krytycznego odniesienia się do analiz kolegów.

6. Podsumowanie.

Nauczyciel podsumowuje lekcję, formułuje ogólną ocenę analiz.

7. Zadanie domowe:

Napisać analizę wybranego dzieła malarskiego XX wieku, reprezentującego kierunek w sztuce, o którym nie było mowy na lekcji.

Załącznik

PLAN ANALIZY DZIEŁA MALARSKIEGO

1. Autor, czas powstania.
2. Epoka, nurt artystyczny, styl.
3. Technika malarska.
4. Kompozycja:
  - znalezienie (jeśli to możliwe) dominanty kompozycyjnej (np. szczegół, postać, barwna plama, światło, układ elementów, linii) i określenie jej znaczenia dla całości obrazu;
  - ustalenie i nazwanie pierwszego, drugiego i dalszych planów;
  - tło, perspektywa, postacie i ich wzajemne relacje;
  - kolorystyka obrazu, gama użytych barw – znaczenie dla przedstawionego tematu;
  - rola światła – jego źródło, jak jest wykorzystane.
5. Warstwa znaczeniowa:
  - temat, podstawowe elementy treści;
  - znaki, symbole, metafory;
  - odniesienia: historyczne, literackie itp.;
  - określenie sposobu, w jaki elementy formalne dzieła służą zobrazowaniu treści;
  - syntetyczny sens dzieła;
  - odniesienie się do tytułu dzieła.

Podane punkty to wskazówki. Nie zawsze mogą i muszą być wykorzystane wszystkie. Stanowią tylko odpowiedź.

Marta Frydryk

Ciało w kulturze. Żyjemy w czasach kultu czy degradacji ciała?

Miejsce: Liceum Ogólnokształcące nr VI we Wrocławiu.

Czas zajęć: 2 godziny lekcyjne. Pełna realizacja celów może zająć 2 lub 3 godziny, w zależności od zaangażowania i możliwości intelektualnych zespołu.

Cel ogólny:

- rozwijanie umiejętności rozumienia i interpretowania zjawisk aktualnego życia społecznego oraz sztuki współczesnej,
- refleksyjne i krytyczne ocenianie zjawisk w kulturze i sztuce.

Cele lekcji – uczeń:

- zapoznaje się ze współczesną myślą antropologiczną na temat ciała w kulturze oraz z dokonaniem współczesnych twórców *body art.*,
- wnikliwie (ze zrozumieniem) analizuje teksty naukowe i publicystyczne,
- dyskutuje, wyrabia sobie własną opinię na kontrowersyjne tematy, argumentuje, formułuje oceny i wnioski.

Metody i formy pracy:

- ekspercka,
- dyskusja,
- czytanie ze zrozumieniem,
- analiza tekstu,
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne: teksty artykułów wraz z kartami pracy.

Źródła informacji:

- Barański Jarosław, *Medycyna i estetyzacja ciała*, „Rita Baum” 2007 nr 11, s. 132-138.
- Brach-Czaina Jolanta, *Ciało współczesne, w: Wobec świata wartości. Księga pamiątkowa w 45-lecie pracy profesora Bohdana Dziemidoka*, red. H. Szabała i W. Pepliński, Gdańsk 2001.
- Chryziewicz-Miściukiewicz Danuta, *Nieśmiertelne mięso*, „Machina” 2001 nr 11 (68), s. 54-57.
- Oracz Ewa, *Sztuka ciała – sztuka mięsa*, „Rita Baum” 2007 nr 11, s. 146-150 (wybrane przez nauczyciela fragmenty).

Przebieg zajęć

LEKCJA 1

1. Spontaniczna rozmowa wprowadzająca w problematykę zajęć: ciało w kulturze. Wstępne rozpoznanie, jaki jest poziom wiedzy i refleksji uczniów na ten temat.
2. Nauczyciel proponuje problem do dyskusji: Żyjemy w kulturze kultu ciała czy w czasach degradacji ciała?
3. Praca metodą ekspercką. Klasa podzielona zostaje na 4 grupy, z których każda otrzymuje jeden tekst. Pomocą w uporządkowaniu informacji o tekście są pytania i polecenia w formie karty pracy. Należy go przeanalizować, odpowiadając

na pytania i wykonując polecenia. Nauczyciel zaznacza, że odpowiadając na pytania uczniowie mogą posługiwać się cytatami.

Pytania z kart pracy:

GRUPA A: J. Barański, *Medycyna i estetyzacja ciała*

- Jakiego ciała pragnie współczesny człowiek?
- Z czego wynika współczesny sposób traktowania ciała (bezwstydna ekspozycja, estetyzacja, traktowanie ciała jako *paszportu do wszystkiego, co dobre w życiu*) ?
- Na czym polega desakralizacja ciała?
- Jaką funkcję we współczesnym społeczeństwie pełnią specjaliści od odnowy ciała (dietetycy, trenerzy fitness, chirurdzy plastyczni)?
- Wymieńcie cechy *złego, pozbawionego reżimów ciała* i określcie, jak oceniany jest przez innych jego „właściciel”. Przykładowe odpowiedzi: *tluste, zwiotczone, zaniedbane ... Jego „właściciel” demonstruje leniwe i niezdiscyplinowane „ja”, jest słaby, niestabilny emocjonalnie, nieatrakcyjny seksualnie, stanowiący wręcz zagrożenie zdrowotne dla innych, ...*
- Wymieńcie cechy *dobrego* ciała i określcie, jak oceniany jest przez innych jego „właściciel”. Przykładowe odpowiedzi: *kształtne, chude, jędrne. Jego „właściciel” budzi podziw, szacunek; jest silny, zdyscyplinowany, konsekwentny.*
- Jak medycyna służy potrzebom współczesnego człowieka wobec swego ciała?
- Czy zgadzacie się z tezami postawionymi w tekście?

GRUPA B: E. Oracz, *Sztuka ciała – sztuka mięsa*

- Na podstawie artykułu E. Oracz, zdefiniujcie, czym jest *body art*.
- Wymieńcie przykłady artystów, dla których ciało staje się przedmiotem działań twórczych i oceńcie je. (Artyści: Hermann Nitsch, Rudolf Schwarzkogler, David Nebreda, Gina Pane, Carolee Schneemann, Judy Chicago, Orlan)

GRUPA C: D. Chryziewicz–Miściukiewicz, *Nieśmiertelne mięso*

- Co jest przedmiotem zainteresowania wystawy *Körperwelt*? Co oznacza jej tytuł? Od kiedy jest realizowana?
- Czym są plastynaty?
- Kim jest autor wystawianych eksponatów?
- Jakie eksponaty (plastynaty) można było zobaczyć na wystawie? Na podstawie artykułu i zdjęć opiszcie je i oceńcie. (Plastynaty: *szermierz, niedoszła matka, jeździec na koniu, biegacz*)
- Czy uważacie, że tego typu działania można nazwać sztuką?
- Jakie cele przyświecają organizatorowi wystaw?
- Wymieńcie innych twórców inspirujących się ludzkimi zwłokami.
- Wynotujcie stwierdzenia, wskazujące na to, w jaki sposób autorka tekstu ocenia zwiedzaną ekspozycję. Czy zgadzacie się z tą oceną?
- Jaka – według autorki – jest główna przyczyna komercyjnego sukcesu wystawy?
- Co zarzucali organizatorom wystawy jej przeciwnicy? Jak reaguje na ekspozycję publiczność? Dlaczego?
- Jaka jest wasza ocena tego zjawiska?

GRUPA D: J. Brach-Czaina, *Ciało współczesne*

- Jakie pytania dotyczące sposobów funkcjonowania ciała w kulturze zadaje sobie autorka we wstępie do artykułu?
- W jaki sposób Brach-Czaina polemizuje z tezą, że charakterystyczną cechą współczesnej kultury jest kult ciała?
- Autorka stawia w swym artykule tezę: *Żyjemy w cywilizacji ciała zdegradowanego*. W jaki sposób ją argumentuje (jakie są przyczyny tej degradacji)?
- Co ma na myśli autorka, stwierdzając, że *ciało w kulturze masowej jest nadreprezentowane i dlatego nudne*? Jak kultura masowa przedstawia ciało?
- Jak rozumiecie stwierdzenie Brach-Czainy, że kultura kultywuje ciało *wizualizowane*, ignoruje zaś ciało *doświadczające*?
- W jaki sposób, zdaniem autorki, mówi o ciele sztuka współczesnych artystek – Aliny Szapocznikow, Teresy Murak i Katarzyny Kozyry? Podajcie opis dzieł, tytuły, czas powstania, ocenę autorki artykułu oraz waszą własną ocenę sposobu mówienia o ciele w sztuce.

LEKCJA 2

1. Poszczególne grupy dzielą się z pozostałymi zespołami wrażeniami z lektury i informacjami z kart pracy.
2. Po ostatniej prezentacji wywiązuje się dyskusja, a nauczyciel dba o dojście do końcowych konkluzji i zapisuje je na tablicy.

Przykładowe wnioski:

- Ciało we współczesnej kulturze jest w znacznej mierze degradowane i eksploatowane, ale współcześni artyści próbują zwrócić mu godność i okazać szacunek (przykłady).
- Nie wszyscy artyści zasługują na takie miano, niektórych z nich (przykłady) należy raczej nazwać prowokatorami, ekshibicjonistami lub po prostu ludźmi zarabiającymi na pseudo-sztuce.

Wnioski w znacznej mierze zależą od dyskutującego zespołu (jego poziomu intelektualnego, wiedzy, zdolności do refleksji); nie powinny być proponowane/narzucane przez nauczyciela.

Załącznik

KARTA PRACY – GRUPA A

Jakiego ciała pragnie współczesny człowiek?	
Z czego wynika współczesny sposób traktowania ciała (bezwstydna ekspozycja, estetyzacja, traktowanie ciała jako <i>paszportu do wszystkiego, co dobre w życiu</i>)?	
Na czym polega desakralizacja ciała?	

Jaką funkcję we współczesnym społeczeństwie pełnią specjaliści od odnowy ciała (dietycy, trenerzy fitness, chirurdzy plastyczni)?	
Wymieńcie cechy <i>złego, pozbawionego reżimów ciała</i> i określcie, jak oceniany jest przez innych jego właściciel. a) <i>Złe ciało</i> b) Jak oceniany jest jego właściciel?	
Wymieńcie cechy <i>dobrego</i> ciała i określcie, jak oceniany jest przez innych jego właściciel. a) <i>Dobre ciało</i> b) Jak oceniany jest jego właściciel?	
Jak medycyna służy potrzebom współczesnego człowieka wobec swego ciała?	
Czy zgadzacie się z tezami postawionymi w tekście?	

KARTA PRACY – GRUPA B.

Na podstawie artykułu E. Oracz, zdefiniujcie, czym jest <i>body art</i> .		
Wymieńcie przykłady działań artystów, dla których ciało staje się przedmiotem działań twórczych i oceńcie je.		
Artysta	Opis działania artystycznego	Wasza ocena
a) Hermann Nitsch		
b) Rudolf Schwarzkogler		
c) David Nebreda		
d) Gina Pane		

e) Carolee Schneemann		
f) Judy Chicago		
g) Orlan		

KARTA PRACY – GRUPA C

Co jest przedmiotem zainteresowania wystawy <i>Körperwelt</i> ? Co oznacza jej tytuł? Od kiedy jest realizowana?	
Czym są plastynaty?	
Kim jest autor wystawianych eksponatów?	
Jakie eksponaty (plastynaty) można było zobaczyć na wystawie? Na podstawie artykułu i zdjęć opiszcie je i oceńcie. Plastynaty: a) <i>szermierz</i> b) <i>niedoszła matka</i> c) <i>jeździec na koniu</i> d) <i>biegacz</i>	Opis i ocena:
Czy uważacie, że tego typu działania można nazwać sztuką?	
Jakie cele przyświecają organizatorowi wystaw?	
Wymieńcie innych twórców inspirujących się ludzkimi zwłokami.	
Wynotujcie stwierdzenia, wskazujące na to, w jaki sposób autorka tekstu ocenia zwiedzaną ekspozycję. Czy zgadzacie się z tą oceną?	
Jaka, wg autorki, jest główna przyczyna komercyjnego sukcesu wystawy?	

Co zarzucali organizatorom wystawy jej przeciwnicy?	
Jak reaguje na ekspozycję publiczność? Dlaczego?	
Jaka jest wasza ocena tego zjawiska?	

KARTA PRACY – GRUPA D

Jakie pytania dotyczące sposobów funkcjonowania ciała w kulturze zadaje sobie autorka we wstępie do artykułu?	
W jaki sposób Brach-Czaina polemizuje z tezą, że charakterystyczną cechą współczesnej kultury jest kult ciała?	
Autorka stawia w swym artykule tezę: <i>Żyjemy w cywilizacji ciała zdegradowanego</i> . W jaki sposób ją argumentuje (jakie są przyczyny tej degradacji)?	
Co ma na myśli autorka, stwierdzając, że <i>ciało w kulturze masowej jest nadreprezentowane i dlatego nudne</i> ? Jak kultura masowa przedstawia ciało?	
Jak rozumiecie stwierdzenie Brach-Czainy, że kultura kultywuje ciało <i>wizualizowane</i> , ignoruje zaś ciało <i>doświadczające</i> ?	

W jaki sposób, zdaniem autorki, mówi o ciele sztuka współczesnych artystek – Aliny Szapocznikow, Teresy Murak i Katarzyny Kozyry?

Twórczość:	Opis dzieł, tytuły, czas powstania, ocena autorki artykułu	Wasza ocena sposobu mówienia o ciele w sztuce
a) Aliny Szapocznikow		

b) Teresy Murak		
c) Katarzyny Kozyry		

Grażyna Jankowska-Przybył
Zaduszki katyńskie

Temat stanowił realizację ogólnopolskiej akcji pod hasłem „Pamiętam Katyń”, ogłoszonej przez Narodowe Centrum Kultury. Zajęcia zostały przeprowadzone w klasie III gimnazjum.

Miejsce: Zespół Szkół Przemysłu Spożywczego w Legnicy.

Czas zajęć: wrzesień i październik.

Cel ogólny: uczczenie ofiar Katynia.

Cele poznawcze – uczeń:

- zapoznaje się ze zbrodnią katyńską, literaturą piękną i literaturą faktu dotyczącą tego tematu,
- uświadamia sobie, że fakt historyczny może być upamiętniony poprzez różnorodne dzieła sztuki: literaturę, film, malarstwo (dostrzega rolę sztuki w utrwalaniu i podtrzymywaniu świadomości narodowej).

Cele kształcące – uczeń:

- ćwiczy umiejętność odbioru dzieła filmowego (rozpoznaje rolę symboli, znaków w interpretacji reżyserskiej),
- kształci wyobraźnię plastyczną i wrażliwość estetyczną,
- posługuje się skrótem myślowym w prezentowaniu faktów historycznych (między innymi w formie plakatu),
- rozwija wrażliwość na piękno słowa, frazy poetyckiej.

Cele wychowawcze – uczeń:

- rozumie tragizm losu ludzkiego spowodowany decyzjami politycznymi,
- dostrzega konieczność rozliczenia zbrodni, nawet po wielu latach, dla zachowania wiary w sprawiedliwość dziejową,
- uświadamia sobie, że istnieją ideologie, dla których zagrożeniem są takie wartości jak: honor, intelekt, patriotyzm, wierność narodowemu etosowi,
- składa hołd ofiarom katyńskiej zbrodni.

Metody i formy pracy:

- wykonywanie przez uczniów prac plastycznych,
- przygotowywanie i wykonanie montażu poetyckiego,
- rozmowa nauczająca z elementami wykładu,
- dyskusja,
- samodzielna praca uczniów pod kierunkiem nauczyciela,
- zajęcia pozalekcyjne.

Środki dydaktyczne: mapa, film Andrzeja Wajdy *Katyń*, literatura poświęcona zbrodni katyńskiej.

Przebieg zajęć

1. Rozmowa z uczniami na temat propozycji Narodowego Centrum Kultury w celu zainteresowania ich tematem. Wspólne nakreślenie planu pracy.

2. Krótki wykład nauczyciela przybliżający uczniom zbrodnię katyńską, nakreślenie tła historycznego wydarzeń – 1 lekcja.
3. Wspólne obejrzenie w kinie filmu A. Wajdy *Katyń*.
4. Dyskusja po filmie: wielokierunkowe rozważania uwzględniające złożoność dzieła filmowego – 1 lekcja
5. Zadanie domowe: Napisz recenzję filmu A. Wajdy *Katyń*.
6. Ogłoszenie konkursu na pracę plastyczną: technika dowolna, wykorzystanie dotychczasowej wiedzy i umiejętności z zakresu tworzenia form plastycznych.
7. Wykonywanie prac plastycznych na zajęciach kółka plastycznego (współpraca z nauczycielem wychowania plastycznego) – 2 zajęcia koła.
8. Wystawa prac uczniowskich połączona z komentarzem plastyczno-historycznym komisarza wystawy. Wystawa odbyła się w szkolnym holu. Nagrodzenie najlepszych prac.
9. Przygotowanie scenariusza widowiska poetyckiego „Zaduszki Katyńskie”. Tytuł wieczoru poetyckiego wypłynął jako podsumowanie wszystkich wcześniejszych rozważań i działań poświęconych pamięci ofiar. Podkreślenie adekwatności terminu „Zaduszki” i jego związku z kulturą pogańsko-słowiańską. Przygotowanie scenariusza – zajęcia pozalekcyjne. Opracowanie scenografii i podkładu muzycznego – zajęcia pozalekcyjne.
10. Prezentacja „Zaduszek” przed szkolną widownią w Dzień Zaduszny 2 listopada. Rozważenie możliwości zaprezentowania „Zaduszek” w zaprzyjaźnionej szkole.
11. Zadanie domowe: Napisz wypracowanie na temat *Kartka z pamiętnika oficera katyńskiego*.

Załącznik

Scenariusz montażu poetyckiego „Zaduszki katyńskie”

Narrator:

Zaduszki skłaniają do wspomnień o tych, którzy odeszli. 67 lat temu, na mocy rozkazu Stalina, NKWD wymordowało ponad dwadzieścia jeden tysięcy siedmuset polskich jeńców wziętych do niewoli po agresji Związku Radzieckiego na Polskę. Komuniści ukrywali prawdę o zbrodni katyńskiej. Dopiero 13 kwietnia 1990 roku władze ZSRR przyznały, że zbrodnię popełniło NKWD, a 2 lata później Rosjanie ujawnili pierwsze dokumenty. W 2000 r., w sześćdziesiątą rocznicę zbrodni katyńskiej w Charkowie, Katyniu i Miednoje zostały otwarte polskie cmentarze. Dzisiaj chcemy uczcić pamięć pomordowanych. Zapraszamy do wysłuchania wspomnień, listów i wierszy o Katyniu.

Uczeń 1

Tej nocy zgładzono wolność
W katyńskim lesie...
Zdradzieckim strzałem w czaszkę
Pokwitowano Wrzesień...
Związano do tyłu ręce,
By w obecności kata

Nie mogły się wznieść błagalnie
Do Boga i do świata.

Zakneblowano usta!
By w tej katyńskiej nocy
Nie mogły wołać o litość
Ni wezwać znikąd pomocy.

W podartym jenieckim płaszczu
Martwą do rowu zepchniętą
I zasypano ziemią
Krwia na wskroś przesiąkniętą.

By zmartwychwstać nie mogła,
Ni znaku dać osobie
I na zawsze została
W leśnym katyńskim grobie.

Pod śmiertelnym całunem
Zwiędłych katyńskich liści,
By nikt się nie doszukał,
By nikt się nie domyślił.

Tej samotnej mogiły
Tych prochów i tych kości,
Świadectwa największej hańby
I największej podłości.

Uczeń II

Tej nocy zgładzono prawdę
W katyńskim lesie
Bo nawet wiatr, choć był świadkiem
Po świecie jej nie rozniesie...

Bo tylko księżyc niemowa
Płynąc nad smutną mogiłą,
Mógłby zaświadczyć poświata
Jak to naprawdę było...

Bo tylko świt, który wstawał
Na kształt różowej pochodni
Mógłby wyjawić światu
Sekret ponurej zbrodni...

Bo tylko drzewa nad grobem
Stojące niby gromnice
Mogłyby liści szelestem
Wyszumieć tę tajemnicę

Bo tylko ta ziemia milcząca,
Kryjąca jenieckie ciała,
Wyznać okrutną prawdę
Mogłaby, gdyby umiała...

Uczeń III

Tej nocy sprawiedliwość
Zgładzono w katyńskim lesie...
Bo która to już wiosna?
Która zima i jesień?
Minęły od tego czasu,
Od owych chwil straszliwych?
A sprawiedliwość milczy,
Nie ma jej widać wśród żywych.
Widać we wspólnym grobie
Legła przesyta kulami...
Jak inni - z kneblem na ustach,
Z zawiązanymi oczami.
Bo jeśli jej nie zabrała,
Nie skryła katyńska gleba,
Gdyby żywa – czemu nie woła,
Nie krzyczy o pomstę do nieba?
Czemu – jeżeli istnieje
Nie wstrząśnie sumieniem świata?
Czemu nie tropi, nie ściga,
Nie sędzi, nie karze kata?
Zgładzono sprawiedliwość,
Prawdę i wolność zgładzono.
Zdradzono w smoleńskim lesie
Pod obcej nocy osłoną...

Uczeń IV

Dziś jeno ptaki smutku
W lesie zwodzą żałośnie
Jak gdyby pamiętały
O tej katyńskiej wiośnie.
Jak gdyby wypatrywały
Wśród leśnego poszycia
Śladów jenieckiej śmierci
Oznak byłego życia.
Czy spod dębowych liści
Albo sosnowych igiełek
Nie błysnie szlif oficerski
Lub zardzewiały orzełek.
Strzep zielonego munduru
Kartka z notesu wydarta
Albo baretka spłowiała,
Pleśnią katyńską przezarta.

I tylko pamięć została
Po tej katyńskiej nocy...
Pamięć nie dała się zgładzić
Nie chciała ulec przemocy.

I woła sprawiedliwość
I prawdę po świecie niesie...
Prawdę o jeńców tysiącach
Zgładzonych w katyńskim lesie.

(*Feliks Konarski*)

Narrator:

Polscy żołnierze, którzy znaleźli się w radzieckiej niewoli zostali zgrupowani w trzech wielkich obozach jenieckich: w Starobielsku, Ostaszkowie i Kozielsku. Większość z nich została wiosną 1940 r. zgładzona przez NKWD. Masowe groby odkryte przypadkowo w 1943 roku przez Niemców w okolicach Smoleńska, w tzw. Lasku Katyńskim, kryły ponad 4 tys. zwłok byłych więźniów Kozielska.

W transporcie oficerów polskich, z Kozielska do Katania, znajdował się również prof. Stanisław Swianiewicz, który w ostatniej chwili, z nieznanych wówczas dla niego powodów, został odseparowany od swoich towarzyszy niedoli i przewieziony do więzienia w Łubiance w Moskwie. Przeżył i w 1942 roku odzyskał wolność. Zgłosił się wówczas do Polskiej Misji Wojskowej w ZSRR, gdzie założył meldunek przedstawiający zdarzenia, których był świadkiem. Oto fragmenty jego relacji:

Relacja Swianiewicza:

Jechaliśmy przez całą noc, prawie nie zatrzymując się. Rano 30 kwietnia ujrzeliśmy kopuły cerkwi smoleńskich, oświetlone pierwszymi promieniami wschodzącego słońca. Pociąg zatrzymał się na torach dalszych od stacji, lecz po 10 minutach jechaliśmy już dalej. Z kierunku, w którym padały cienie, staraliśmy się określić kierunek jazdy. Stwierdziliśmy, że jesteśmy wiezieni na północny-zachód i ogarnęło nas podniecenie. Czyżby naprawdę wieziono nas do Polski?

Horyzont był zakryty przez drzewa i krzaki. Plac był dość gęsto obstawiony wartami NKWD z bagnetem na broń. Na placu stał zwykły pasażerski autobus średnich rozmiarów zaszmarowanymi wapnem oknami. Wejście do autobusu było od tyłu; podjeżdżał on do wagonów w ten sposób, że jeńcy do niego mogli wchodzić bezpośrednio ze stopni, nie stając na ziemi. Z obydwu stron wejścia do autobusu stali żołnierze NKWD z bagnetem na broń. Autobus zabierał ok. 30 jeńców i znikał za drzewami. Wracał mniej więcej po pół godziny lub trzech kwadransach, żeby zabrać następną partię.

Było dla mnie jasnym, że miejsce do którego wożono moich kolegów, znajdowało się gdzieś niedaleko, prawdopodobnie w odległości kilku metrów. Dlaczego w ten piękny wiosenny dzień nie kazano im maszerować, jak zwykle to czyniono przy transportach do poprzednich miejscowości? Dlaczego te nadzwyczajne środki ostrożności, dlaczego bagnety na karabinach eskorty? Na te pytania nie miałem odpowiedzi, lecz wówczas wśród blasków owego wiosennego dnia nie przyszło mi do głowy, że to może być egzekucja.

O Boże!...*Uczeń I*

Najpierw jechali długo,
wieziono ich wiosenną szarugą.
... Ilu ich było? Dwa? Pięć? Osiem? Dwanaście tysięcy?...
Pamiętamy ich zbrojnych i hojnych,
pamiętamy młodziutkich przed wojną...
O Boże... Nie myśleć więcej.
Każdy dzień ma swoją pracę.
a tamto – nie powraca.

Uczeń II

... A jednak...
O czym myślał, zanim umierał
za szeregiem walący się szereg?
Będziemy kiedyś wiedzieli,
skoro już wyszli spod ziemi.
Ktoś ocalony cudem,
ktoś schowany przypadkiem w rowie
straszną opowieść opowie:
czy szarpały ich ręce brudne?
czy poszli na rzeź bez oporu?
czy konali wiosennym wieczorem?
czy zabito ich w mroźne rano?
O Boże...
Czy im
się pożegnać dano?
Czy do końca, aż kat wystrzelił,
o niczym nie wiedzieli?

Uczeń III

Jeden był jedynak u matki,
a drugi u ojca ostatni;
a trzeci popełnił zbrodnię
i jeszcze jej nie zamodlił.
U czwartego synek i żona,
piątemu wielkość sądzona...
... Jak to być może?!
a katów przecie także Pan Bóg stworzył...

Uczeń IV

O Boże,
który w jaskółce mieszkasz, co obłoki mija,
i w jastrzębiu, co w locie jaskółkę zabija,
w kwiatuszku – wypieszczonym w cieniu leśnych malin,
i w tych, co i maliny, i kwiat podeptali...
... Który zlatujesz ogniem w pędzącym pocisku
i w mózgu świecisz, co od ciosu się rozpryska...
... Który jesteś - i to mię zdumiewa najwięcej -

jednocześnie w Polaku, Moskalu i Niemcu...
 O Boże,
 z tej wichury, co pali pół świata,
 zstąp i zamieszkaj, błagam Ciebie,
 nie w dzieciach, nie w kwiatach,
 nie w czystych duszach, ani w jasnych wodach,
 ale w sercach katów!

(Kazimiera Iłakowiczówna)

Narrator:

W grobie jednej z ofiar znaleziono fragment listu:

10.02 Nareszcie przyszedł do mnie list. Dopiero go odbiorę. List od Ciebie kochana Marysieńko. Niezmiernie się ucieszyłem moja Dziecinko tym listem, przykro mi było, żeś wędrowała i że się tak stało z moją „Rodzinką” – ale trudno. Grunt, że ty jesteś zdrowa i Bożenka, reszta furda. O tych „innych” to sobie pogadamy, będzie na to czas i odpowiednia pora. List odebrałem późno wieczorem, będę teraz śnił moja Marysieńko o Tobie i o Bożence.

Guziki

Tylko guziki nieugięte
 przetrwały śmierć świadkowie zbrodni
 z głębin wychodzą na powierzchnię
 jedyny pomnik na ich grobie
 są aby świadczyć Bóg policzy
 i ulituje się nad nimi
 lecz jak zmartwychwstać mają ciałem
 kiedy są lepką cząstką ziemi
 przeleciał ptak przepływa obłok
 upada liść kiełkuje ślaz
 i cisza jest na wysokościach
 i dymi mgłą katyński las
 tylko guziki nieugięte
 potężny głos zamkniętych chórów
 tylko guziki nieugięte
 guziki z płaszczy i mundurów

(Zbigniew Herbert)

Relacja Józefa Czapskiego z likwidacji obozu w Starobielsku.

(...) Stojąc na wielkich schodach cerkiewnych komendant żegnał partię uśmiechem pełnym jakby obietnic. „Wyjeżdżajcie tam, powiedział jednemu z nas, dokąd i ja bardzo chciałbym pojechać...”. Opuściłem Starobielsk w grupie 16 ludzi dopiero 12 maja. Już na stacji zaczęły się niespodzianki, zepchano naszą partię do więźniarek, po kilkunastu w wąziutkich przedziałach, prawie bez okien, z grubo zakratowanymi drzwiami. Obsługa wagonu była bardzo brutalna. Zasadniczo wypuszczano nas dwa razy do klozetu. Karmiono wyłącznie małymi śledziami i wodą: Był upał, ludzie mdleli, konwojenci okazywali absolutną obojętność. Wieziono nas przez nędzny, ubogi kraj, przez tak zniszczone wsie, jakich nigdy i nigdzie w Polsce nie widzieliśmy. Oczekiwali-

śmy wszyscy najgorszego. Patrzyli na nas milcząc, jakby niewidzącymi oczami, starzy, wychudli, z długimi jak u Borysa Godunowa brodami, małe dzieci idące do szkół obelżywie wyzywały za nami „polskimi panami” i „krwiopijcami”. Zawieziono nas w okolicy gęsto zalesioną znów do obozu. Prysły marzenia o Francji i Polsce.

Wstyd

Płacz
 Łzami całego świata
 Kiedy już wiesz o Katyniu
 Łzami
 Które nie znaczą twarzy
 Ale wstrząsają wnętrzem człowieka
 Sceny okrutne
 Straszne, niewyobrażalne
 Pochylam wzrok wiedząc,
 Że zrobili to ludzie tacy jak ja.

(Piero Onifani)

Bez kaplicy

Jest taka Matka Boska
 Co nie ma kaplicy
 Na jednym miejscu pozostać nie umie
 Przeszła przez Katyń
 Chodzi po rozpaczy
 Spotyka niewierzących
 Nie płacze
 Rozumie

(Jan Twardowski)

Nekrolog

Uczeń III

Dla tych, którzy musieli kopać własny grób,
 Którym ręce wiązano z tyłu i kazano klękać przed jamą,
 Których wieźli barkami i zatapiali na środku Morza Białego,
 Po których nic nie zostało,
 Nawet nazwisko
 Żadna wieść –
 Dla nich nie pisze się nekrologów,
 Dla nich jest tylko pamięć wdów
 Albo zebracze modlitwy matek
 Albo zdziwione spojrzenia dzieci
 I z dnia na dzień rosnąca powoli błona
 Nie dość śmiertelnej rany.
 Z nocy na noc rosnąca powoli cisza
 Przedawnionego nieszczęścia,
 Która zagłusza krzyk i wołania

niepocieszonych,
Nawet jęk.
Zbrodnie niezmierna.
Ziemia wierna;
Wieczne odpoczywania,
Requiem aeternam.

Koniec

Alicja Mytych

Czy geometria może być piękna? O kubizmie

Miejsce: Gimnazjum w Jasz kotlu.

Czas zajęć: 2 godziny lekcyjne.

Cel ogólny:

- przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu kulturalnym poprzez rozwijanie wrażliwości estetycznej oraz indywidualnych zdolności artystycznych i umiejętności refleksyjnej i krytycznej oceny zjawisk w kulturze i sztuce.

Cele lekcji – uczeń:

- tworzy własne dzieło sztuki,
- rozwija wyobraźnię,
- poznaje główne założenia kubizmu,
- analizuje obrazy: Pablo Picasso: *Taniec z welonem*, *Skrzypce „Jolie Eva”*, *Portret Ambroise’a Vollarda*, *Panny z Awinionu*, Georges Braque: *Kobieta z mandoliną*; rozpoznaje w nich cechy kubizmu.

Metody i formy pracy:

- praca w grupach,
- dyskusja,
- praca indywidualna,
- wykład.

Środki dydaktyczne:

- reprodukcje obrazów Pabla Picassa: *Taniec z welonem*, *Skrzypce „Jolie Eva”*, *Portret Ambroise’a Vollarda*, *Panny z Awinionu*, Georges Braque: *Kobieta z mandoliną*,
- reprodukcje portretów wykonanych przez Picassa (z witryny: <http://www.picasso.xorg.pl/kubizm.php>),
- klocki,
- karteczki z nazwami,
- blok, farby, kredki.

Źródła informacji:

- Siostra Wendy Beckett: *Historia malarstwa. Wędrowki po historii sztuki zachodu*, tłum. H. Andrzejewska, I. Zych, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 2007.
- Elke Linda Buchholz, Beate Zimmermann: *Pablo Picasso. Życie i twórczość*, tłum. T. Demuth-Kaiser, Wyd. Könemann, Kölno 2005.
- <http://www.picasso.xorg.pl/kubizm.php>.
- <http://piekarska.net/?art=434&cat=72&sub=56>.

Przebieg zajęć

1. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy 4-5-osobowe. Każda z nich otrzymuje klocki, z których ma stworzyć budowlę, i losuje karteczkę z tytułem:
  - Gr. I – *Taniec z welonem*
  - Gr. II – *Skrzypce*
  - Gr. III – *Portret mężczyzny*
  - Gr. IV – *Kobieta z mandoliną*

2. Uczniowie pracują w grupach, a nauczyciel obserwuje pracę i w razie potrzeby udziela wskazówek.
3. Każda grupa prezentuje swoją pracę. Nauczyciel pokazuje reprodukcje obrazów (załącznik). Żaden z nich nie ma tytułu. Zadaniem uczniów jest dopasowanie obrazu do budowli i porównanie obu dzieł.
4. Rozmowa o tym, co jest podobne w pracach uczniowskich i w obrazach, staje się punktem wyjścia do wyjaśnienia uczniom, na czym polegał kubizm:
  - Pochodzenie nazwy (Louis Vauxcelles o pracach Braque’a: „redukuje wszystko – krajobrazy, postacie i domy – do geometrycznych schematów, do kubów”);
  - trzy okresy kubizmu: nawiązujący do Cézanne’a (sprowadzenie wszystkich elementów do podstawowych form geometrycznych: stożka i sześcianu), analityczny (dzielenie form na małe elementy, umożliwiające przedstawienie tego samego modelu w różnych aspektach, w kolorystyce szarości i brązu), syntetyczny (wprowadzenie kolażu, podkreślenie konstrukcji obrazu, a nie przedmiotu przedstawianego, przywrócenie koloru);
  - przedstawiciele (Pablo Picasso i Georges Braque);
  - główne dzieła (*Panny z Awinionu* Picassa: kanciaste, szorstkie kształty); za-fascynowanie sztuką prymitywną, przede wszystkim afrykańskimi drewnianymi rzeźbami.
5. Nauczyciel rozdaje zdjęcia portretów wykonanych przez Picassa. Uczniowie wynajdują w nich cechy charakterystyczne dla kubizmu.
6. Uczniowie wykonują portrety w stylu kubizmu analitycznego. Nauczyciel w razie potrzeby służy radą, wskazuje błędy.
7. Prezentacja i wspólna ocena prac. Rozmowa podsumowująca: Czy uczniom podoba się ten kierunek w sztuce. Czy taka sztuka jest potrzebna? Czy jest zrozumiała? Czy jest piękna? Jakie mogą być postacie piękna?
8. Zadanie domowe (dla chętnych):

W okresie syntetycznym Picasso i Braque stworzyli nową technikę: kolaż. Wykonaj w ten sposób własną pracę, na temat dowolnie wybranej martwej natury. Zadanie domowe ma przygotować uczniów do następnej lekcji na temat twórczości Władysława Hasiora.

Sylwia Olszak

Zgorzelec – moje miasto

Miejsce: Gimnazjum Nr 3 w Zgorzelcu.

Czas zajęć: 6 godzin lekcyjnych: 3 godz. w szkole oraz 3 godz. w terenie. Czas na przygotowanie w grupach projektów – miesiąc.

Cele ogólne:

- rozwijanie świadomości lokalnej,
- poznanie kultury regionu,
- aktywny udział w życiu kulturalnym miasta.

Cele lekcji – uczeń:

- opowiada wybrane legendy okolic Zgorzelca,
- rysuje komiks przedstawiający wybraną legendę,
- wyszukuje w internecie informacje o Zgorzelcu i gromadzi je w osobnym folderze,
- sporządza album o Zgorzelcu,
- planuje trasę wycieczki po mieście,
- zaznacza na mapce własne miejsca, w których chętnie przebywa,
- wymienia instytucje kulturalne Zgorzelca,
- wymienia znane postacie regionu i krótko je charakteryzuje,
- zna zabytki Zgorzelca i Goerlitz i potrafi określić ich położenie,
- fotografuje ciekawe miejsca w Zgorzelcu,
- oprowadza koleżankę, kolegę po mieście,
- umie sformułować własny komentarz do propozycji kulturalnych Zgorzelca.

Metody i formy pracy:

- projekt uczniowski – przygotowanie albumu „Zgorzelec – moje miasto”,
- przekład intersemiotyczny – komiks,
- wycieczka,
- fotografia,
- zajęcia warsztatowe w pracowni multimedialnej,
- praca w grupie 2-3-osobowej.

Środki dydaktyczne: arkusze papieru A4, farby, kredki, dyskietki, plan Zgorzelca, foldery informacyjne o mieście, aparat fotograficzny, nożyczki, klej.

Źródła informacji:

- W. Bena, *Dzieje Puszczy Zgorzelecko-Osiecznickiej*, Wyd. F.H. Agat, Zgorzelec 2001.
- K. Kwaśniewski, *Legendy i podania wrocławskie i dolnośląskie*, Wyd. Poznańskie, Poznań 2006.
- www.zgorzelec.info.
- www.zinfo.pl.
- pl.wikipedia.org/wiki/Zgorzelec.
- www.wzgorzelcu.pl.
- www.zgorzelec.wfp.pl.
- www.gmina.zgorzelec.pl.
- www.mdk.zgorzelec.com.
- zgorzelec.naszemiasto.pl.
- free.art.pl/euroopera/zgorzelec/index.htm.

Przebieg zajęć

1. Komiksowe ujęcie legend o Zgorzelcu i jego okolicach – 1 godzina

Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	Potrzebne materiały	Uwagi
<p>1. Wyjaśnia temat pracy miesięcznej – projektu albumu „Zgorzelec – moje miasto” dla grup 2-3 osobowych (dowolnie dobranych) i podaje cele cyklu zajęć.</p> <p>2. Opowiada uczniom wybrane legendy (np. <i>Żmijowy kamień</i>, <i>O pasterce z Rudzicy</i>, <i>O czarnym psie ze Zgorzelca</i>, <i>Jak powstały fiołki na Śląsku</i>, <i>O jeleniach mordercach</i>).</p> <p>3. Rozdaje powielone teksty legend.</p> <p>4. Przypomina, czym jest komiks.</p> <p>5. Ocenia komiksy.</p> <p>6. Prosi o przyniesienie dyskietek.</p>	<p>1. Uważnie słuchają.</p> <p>2. Planują pracę nad komiksem – dokonują selekcji faktów.</p> <p>3. Rysują komiks do wybranej przez siebie legendy.</p> <p>4. Tworzą wystawę prac.</p>	<p>Teksty legend, lektury: Bena, <i>Dzieje puszczy zgorzelecko-osiecznickiej</i>, Kwaśniewski, <i>Legendy i podania dolnośląskie</i>, kredki, farby, kartki A4, karty pracy z objaśnieniem (załącznik nr 1)</p>	<p>Uczeń przynosi z domu potrzebne materiały</p>

2. Zgorzelec wirtualny – 1 godzina

Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	Potrzebne materiały	Uwagi
<p>1. Podaje adresy stron: www.zgorzelec.info, www.zinfo.pl, pl.wikipedia.org/wiki/Zgorzelec, www.wzgorzelcu.pl, www.zgorzelec.wfp.pl, www.gmina.zgorzelec.pl, www.mdk.zgorzelec.com, zgorzelec.naszemiasto.pl, http://free.art.pl/euroopera/zgorzelec/index.htm.</p> <p>2. Poleca utworzyć własny folder i umieścić w nim wyszukane informacje o mieście, ciekawostki, zdjęcia, informacje o ludziach</p>	<p>1. Wyszukują informacje.</p> <p>2. Sprawdzają, jakie wydarzenia kulturalne dzieją się w mieście.</p> <p>3. Tworzą swoje foldery, w których umieszczają potrzebne informacje.</p> <p>4. Zapisują foldery na dyskietkach.</p>	<p>Dyskietka</p>	<p>Warsztaty w pracowni multimedialnej</p>

regionu, tradycjach, imprezach, instytucjach kulturalnych. 3. Ocenia aktywność na zajęciach.			
---	--	--	--

3. Wycieczka po Europa-Mieście – 3 godziny

Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	Potrzebne materiały	Uwagi
1. Oprowadza uczniów po Zgorzelcu i Goerlitz. 2. Pokazuje najciekawsze miejsca. 3. Opowiada o nich. 4. Zwiedza muzea. 5. Rozdaje uczniom mapki terenu i prosi o sporządzenie w domu mapy własnej aktywności, która znajdzie się w albumie. 6. Przypomina o pracy miesięcznej – albumie.	1. Zwiedzają miasto i muzea. 2. Słuchają informacji. 3. Fotografują. 4. Dyskutują o miejscach aktywności własnej i kolegów; oraz na temat, kto tworzy miasto i w jaki sposób.	Przewodniki po Zgorzelcu i Goerlitz, plan miasta. Aparaty.	Zajęcia pozalekcyjne

4. „Zgorzelec - moje miasto” – prezentacja albumów uczniów – 1 godzina

Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	Potrzebne materiały	Uwagi
1. Słucha komentarzy uczniów. 2. Omawia i ocenia prace uczniów.	1. Dyskutują o swoich albumach, trudnościach związanych z pracą, zdobytej wiedzy i umiejętnościach. 2. Oceniają swoje zaangażowanie w pracę.	Albumy-projekty uczniów.	

Uwagi po realizacji zajęć w gimnazjum

Pomysł projektu i całego cyklu zajęć zrodził się w wyniku obserwacji zmian zachodzących po przyłączeniu Polski do UE i jednoczenia się Zgorzelca i Goerlitz jako jednego EuropaMiasta. W Gimnazjum nr 3 w Zgorzelcu od kilku lat realizuję zajęcia poświęcone kulturze regionu, wykorzystując do tego lekcje języka polskiego, kółko redakcyjne i godziny wychowawcze. Organizuję je zawsze w maju, kiedy świętujemy dni miasta Zgorzelca. Zajęcia te stanowią zintegrowany cykl – kolejne działania są realizowane w ciągu trzech lat pobytu uczniów w szkole. Prowadząc tę edukację regionalną obserwuję, że uczniowie odkrywają ciekawe miejsca, poznają historię zabytków i legendy regionu, są dumni ze swego miasta, ale dostrzegają po-

trzeby zmian. Młodzież może też ciekawie spędzić czas, integrując się ze sobą. Jako nauczyciel wiedzy o kulturze zamierzam kontynuować ten projekt w szkole ponadgimnazjalnej. Myślę, że takie zajęcia rozwiną wśród młodych ludzi świadomość regionalną i pozwolą dostrzec piękno kultury tego miejsca, gdzie żyjemy. Jest to ważne dla rozwijania tożsamości lokalnej.

Załącznik

KARTA PRACY DLA ZESPOŁU 2-3-OSOBOWEGO

Temat: „Zgorzelec – moje miasto”

1. Wykonajcie album o Zgorzelcu.
2. Czas pracy: miesiąc.
3. Wykorzystajcie do tego informacje z różnych źródeł i dostępne materiały.
4. Wzbogaćcie album o prace własne członków grupy – komiksy, fotografie, rysunki, mapki aktywności, komentarze.
5. Zadbajcie o estetykę pracy.

Ocenie podlega:

- Pomysł zaprezentowania własnego miasta.
- Różnorodność wykorzystanych informacji – historia miasta, ciekawe obiekty, imprezy kulturalne, znane osoby, legendy, mapki aktywności wraz z legendami, własne komentarze, co warto zobaczyć, gdzie pójść, zdjęcia.
- Szata graficzna, estetyka.

Zadanie dla każdego członka grupy: Mapka aktywności

1. Na mapce Zgorzelca i Goerlitz zaznacz miejsca, które odwiedzasz najczęściej i najchętniej.
2. Wykorzystaj różne kolory i symbole oraz sporządź legendę.
3. Umieść mapkę jako dodatkowy element w albumie grupy.

Janina Sarzyńska

Pytania o naszą tożsamość kulturową

Zajęcia przebiegają w dwóch etapach, łącznie obejmujących 2 lub 3 godziny lekcyjne.

Miejsce: Zespół Szkół Elektronicznych w Bolesławcu.

ETAP I

Czas zajęć: 1 godzina lekcyjna.

Cele ogólne:

- rozwijanie wrażliwości na piękno sztuki,
- zaspokojenie potrzeby aktywności i pobudzenie twórczego myślenia i działania,
- przygotowanie do świadomego odbioru i uczestnictwa w kulturze.

Cele lekcji – uczeń:

- rozumie istotę symbolu,
- analizuje i interpretuje teksty kultury,
- formułuje pytania dotyczące tożsamości kulturowej,
- stosuje zdobytą wiedzę do przedstawienia pracy artystycznej,
- rozwiązuje przedstawiony temat w twórczy sposób.

Metody i formy pracy:

- realizacja własnej pracy,
- analiza treści przedstawionej obrazu,
- dyskusja,
- praca indywidualna.

Środki dydaktyczne:

- reprodukcja obrazu Paula Gauguina: *Skąd przyszedliśmy? Kim jesteśmy? Dokąd idziemy?*
- rzutnik,
- fragment listu malarza – tekst na kartce dla każdego ucznia (źródło: B. Osińska, *Sztuka i czas*, cz. III),
- Władysław Kopaliński, *Słownik symboli*.

Przebieg lekcji

1. Nauczyciel przedstawia temat lekcji i nawiązuje do obrazu Paula Gauguina pt. *Skąd przyszedliśmy? Kim jesteśmy? Dokąd idziemy?* Wyświetla ten obraz, rozdaje uczniom kartki zawierające fragment listu malarza do przyjaciela i odczytuje głośno jego treść:

W tym wielkim obrazie:

Dokąd idziemy?

Obok umarłej starej kobiety

Stwierdza dziwny, głupi ptak.

Czym jesteśmy?

Codzienna egzystencja.

Człowiek instynktu zapytuje siebie, co to wszystko ma znaczyć.

Skąd przybywamy?

Źródło.

Dziecko.

Codziennie życie.

Ptak kończy poemat przez porównanie stworzenia niższego ze stworzeniem myślącym w tej wielkiej całości, jaką stanowi problem zapowiedziany tytułem.

Za drzewem dwie ponure postacie okryte ubraniami o smutnych kolorach; przy drzewie wiadomości robią obrachunek cierpień, spowodowanych świadomością, przez porównanie z prostymi istotami żyjącymi wśród dziewiczej natury, która mogłaby być rajem dla myśli ludzkiej, myśli nie sprzeciwiającej się szczęśliwemu życiu.

Źródło: B. Osińska, Sztuka i czas, cz. III, WSiP 1994

2. Nauczyciel prosi uczniów o przeanalizowanie listu malarza w kontekście treści obrazu i wskazanie przedstawionych symboli na obrazie. Proponuje również korzystanie ze *Słownika symboli*. Uczniowie odnajdują symbole: dziecko, stara kobieta, postacie kobiet, drzewo, bożek ze wzniesionymi ramionami, biały ptak z jaszczurką w szponach.
3. W kontekście przedstawionego obrazu, jego zagadkowej symboliki i zaprezentowanego fragmentu listu malarza, nauczyciel zaprasza uczniów do dyskusji na temat życia, ludzi, świata, trwałości i przemijania. Zachęca uczniów do stawiania pytań dotyczących zagadnień losu ludzkiego. Jeden z uczniów notuje te pytania na tablicy:
  - Czym jest istnienie człowieka?
  - Na ile człowiek jest bytem świadomym swego istnienia?
  - Co jest celem życia?
  - Co jest bliskie człowiekowi, a co obce?
  - Czy śmierć jest końcem istnienia?
  - Czym jest wolność i konieczność wyborów między różnymi możliwościami?
  - Czy sami tworzymy własny byt?
  - Czym jest istnienie wobec dramatu wojny?
  - Czy człowiek broni swojego istnienia?
  - Jak przewycięzać lęki przed przyszłością?
  - Skłonienie uczniów do dyskusji nad zagadnieniami związanymi z kulturą tożsamością prowadzi do refleksji również nad stanem ich własnej świadomości.
4. Nauczyciel proponuje uczniom zastanowienie się, jaką chcieliby wybrać formę własnej wypowiedzi artystycznej, aby odpowiedzieć sobie na pytania, jakie postawił Paul Gauguin i sami uczniowie. Zadaje im pytania: Jaka forma ekspresji jest mi bliska i dlaczego? Czy bliskie jest słowo, obraz, dźwięk, gest? Jaki symbol może obrazować te pytania, odpowiedzi, komunikaty?

Zadanie domowe:

W dowolnej technice wykonać pracę artystyczną w formie symbolicznej o treści:

Skąd przyszedłem? Skąd przyszedłem? Kim jestem i dokąd idę? Termin wykonania pracy: 2 tygodnie. Uczniowie w tym czasie mogą konsultować się w sprawie zadanej pracy z nauczycielem.

ETAP II

Prezentacja zadania: *Skąd przyszedłem? Skąd przyszedłem? Kim jestem i dokąd idę?*

Czas zajęć: 1 lub 2 godziny lekcyjne. Czas trwania uzależniony jest od rodzaju i zakresu prezentacji prac uczniów; sugerowane są 2 kolejno następujące godziny lekcyjne.

Cel ogólny:

- rozwijanie kreatywnych działań oraz odkrywanie ich znaczeń.

Cele lekcji – uczeń:

- twórczo wypełnia swoją rolę w grupie poprzez prezentację własnej pracy,
- określa poprzez prezentowaną pracę, jakie wartości w jego życiu są dla niego istotne lub jakie nie są,
- w pracach artystycznych dostrzega wielość rozwiązań podobnych problemów, jak i punktów widzenia tych problemów, prowokację artystyczną, komunikaty wysyłane w formie symbolu,
- określa swój stosunek do prezentowanych prac oraz zagadnień poprzez dyskusję i stawianie pytań.

Metody i formy pracy:

- prezentacja wykonanych przez uczniów prac,
- analiza prac,
- dyskusja,
- działanie indywidualne oraz zespołowe.

Środki dydaktyczne – w zależności od charakteru prezentowanych prac:

- plansze, sztalugi do prezentacji prac plastycznych,
- odtwarzacz CD, DVD,
- scena do prezentacji działań teatralnych, utworów poetyckich, muzycznych.

Przebieg lekcji

1. Sala do prezentacji prac uczniów została wcześniej przygotowana. Zakres prezentacji znany jest nauczycielowi dzięki udzielanym konsultacjom.
2. Nauczyciel powitawszy uczniów zaprasza ich do przedstawienia zadania domowego – ich twórczych działań. Uczniowie przygotowują odtwarzanie muzyki, recytację własnej poezji, wystawę swoich prac plastycznych itp.
3. Wszyscy wysłuchują utworów muzycznych i odczytanej poezji, oglądają wystawę prac plastycznych.
4. Dyskusja i stawianie w jej kontekście pytań dotyczących treści prezentowanych prac. Prezentacja prac uczniów obrazuje temat lekcji, ukazuje świat wartości symbolicznych, twórcze postawy. Przedstawiona symbolika prac jest pretekstem do dyskusji na temat wartości w życiu uczniów, tradycji, jej ciągłości, wybierania jej elementów lub zrywania z nimi. Tożsamość kulturowa przejawia się w zachowaniu, w identyfikacji z określonymi symbolami. Owe symbole stają się wykładnią wartości i norm grupy.

Podczas dyskusji uczniowie zadają pytania. Nauczyciel – moderator dyskusji, notuje na tablicy te pytania:

- Czy rozumiem innych i przedstawione symbole?

- Co jest treścią przekazu zaprezentowanych prac?
  - Czy komunikujemy się z rówieśnikami, nauczycielami, rodzicami, dziadkami, innymi grupami społecznymi?
  - Jaka jest rola komunikacji międzypokoleniowej, społecznej?
  - Czy dziedzictwo kulturowe ogranicza mnie, czy pozwala mi zrozumieć siebie i innych?
  - Co jest gwarancją trwania i ciągłości zbiorowości społecznej?
  - Czym jest poszukiwanie w tym kontekście nowych form bycia, nowych wartości?
  - Czym jest prowokacja?
  - Czym są dla mnie przedstawione wartości? Czy zagrażają mojej tożsamości, czy wzbogacają ją?
5. Na zakończenie nauczyciel składa gratulacje uczniom za ich twórcze działania, dziękuje za przygotowanie prezentacji, aktywność i zaprasza do przemyślenia postawionych pytań, budowania kolejnych oraz „notowania” w różnych formach artystycznych nasuwających się odpowiedzi.

Uwagi po realizacji zajęć:

Zaangażowanie uczniów w przygotowanie prezentacji, widoczne ożywienie, rozmowy, składane gratulacje były wyrazem zadowolenia z wykonanej pracy i przeżytego sukcesu.

Prezentacja prac uczniów, ich twórczych poszukiwań stała się obrazem poszukiwania tożsamości kulturowej ich autorów, a w tym kontekście również źródłem pozyskiwania świadomości, czy i jak dana jednostka jest związana z daną grupą, zbiorowością lub wyodrębniła się z niej.

Stawiane przez uczniów pytania będą budowały następne zajęcia lub stawały się ich elementem.

Monika Skworszczow

W poszukiwaniu prawdy.

Czy performance przekracza granice sztuki?

Miejsce: Gimnazjum w Jaskotlu.

Czas zajęć: 2 godziny lekcyjne.

Uwagi o realizacji zajęć:

Scenariusz do realizacji w III klasie szkoły ponadgimnazjalnej na poszerzonym poziomie wiedzy o kulturze. Performance powinien być omówiony bezpośrednio po cyklu zajęć z teatru jako przedstawienie jednej z dróg rozwoju współczesnego teatru, który często wykorzystuje performance. Lekcja ta powinna poprzedzać analizę sztuki współczesnej i szukanie odpowiedzi na ważne w tej chwili pytania o to, czym jest obecnie dzieło sztuki i czym jest sztuka.

Cele ogólne – uczeń:

- interpretuje i wartościuje zjawiska z dziedziny sztuki,
- rozwija inwencję, wyobraźnię i wrażliwość przez własną aktywność twórczą.

Cele lekcji – uczeń:

- rozumie pojęcie performance,
- rozpoznaje performance,
- rozwija umiejętności pracy w grupie.

Metody i formy pracy: dyskusja, heureka, swobodne wypowiedzi uczniów, praca w grupach, drama.

Środki dydaktyczne: karty z opisem sześciu różnych performances i zadaniami dla uczniów.

Źródła informacji:

- Witryna czasopisma internetowego „Obieg” wydawanego przez Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski, www.obieg.pl, dostęp 19.04.2008:
  - Gabriela Jarzębowska, „Mentality” czy „Teraz Polska”, <http://www.obieg.pl/event/lodz.php>, dostęp 19.04.2008,
  - Natalia Uziębło, *Protokół z performance spisała policja*, <http://www.obieg.pl/text/07120201.php>, dostęp 19.04.2008,
  - Tomasz Konart, *Performance, internet, sztuka*, http://www.obieg.pl/text/tk_siec.php, dostęp 19.04.2008,
- Słownik języka polskiego PWN, <http://sjp.pwn.pl/>,
- Wikipedia, <http://pl.wikipedia.org>.

Przebieg lekcji

1. Na zadanie domowe uczniowie mieli przypomnieć sobie spektakle teatralne, których byli świadkami bądź jako widzowie, bądź jako aktorzy, na przykład w przedstawieniu koła teatralnego.
2. Rozmowa naprowadzająca, nawiązująca do zadania domowego i poprzednich lekcji. Przed zapisaniem tematu lekcji nauczyciel informuje uczniów, że tematem lekcji będzie zjawisko mające pewien związek z teatrem. Uczniowie przy

pomocy nauczyciela przypominają sobie wiadomości na temat teatru, przestrzeni teatralnej, funkcji aktora i widza. Nauczyciel zadaje pytania naprowadzające:

- Czy będąc w teatrze mieliście wątpliwości, kto jest aktorem, a kto widzem, gdzie znajduje się scena, a gdzie widownia?
- Czy mieliście problem z odróżnieniem prezentowanej na scenie fikcji od rzeczywistości?
- Czy oglądaliście spektakle, w które zaangażowani byli widzowie?
- Czy wiecie, czym jest teatr uliczny?
- Czy oglądając występy aktorów teatru ulicznego, czuliście się bezpiecznie? Być może baliście się zaangażowania w spektakl, co się często w takich sytuacjach zdarza?
- Czy aktorzy teatru ulicznego improwizowali inspirowani zachowaniem widzów?
- Czy ta improwizacja była działaniem „tu i teraz”?
- Czy widzowie stali się „współdziałającymi” uczestnikami zdarzenia?
- W jakim celu aktorzy angażowali widzów?

3. Zapisanie tematu lekcji.

4. Praca w grupach.

Nauczyciel dzieli klasę na 6 grup. Każda z grup dostaje opis performance’u wraz z pytaniami pomagającymi zanalizować opisane zdarzenia. W opisach w nawiasach znajdują się informacje pozwalające bez problemu odpowiedzieć na pytanie 3. z karty pracy. Nauczyciel decyduje o ich umieszczeniu w zależności zamierzonego stopnia trudności, poziomu klasy czy grupy. Uczniowie czytają teksty, omawiają je w grupach i odpowiadają na pytania. Nauczyciel podchodzi do grup i wyjaśnia ewentualne wątpliwości.

5. Przedstawienie przez uczniów wyników pracy w grupach.

Uczniowie mogą wybrać referującego przedstawiciela grupy lub (jeśli wszyscy członkowie grupy są aktywni i lubią mówić) każdy z nich odpowiada na jedno pytanie. Pozostali uczniowie słuchają i zadają pytania, ewentualnie podają własną interpretację opisywanego performance’u. Nauczyciel zadaje pytania pomocnicze, naprowadza, kontroluje czas.

6. Wspólna analiza zjawiska performance. Nauczyciel zadaje pytania pomocnicze:

- Jakie są cele działań performerów?
- Poruszenie widza – uczestnika?
- Pokazanie prawdy o świecie, ludziach, zjawiskach? (teksty dla grup 1., 2., 4., 5.)
- Prowokacja? Przetłamanie tabu? (tekst dla grupy 3.)
- Zaangażowanie widza do uczestnictwa procesie tworzenia? (tekst dla gr. 6)
- Jakie wydarzenia, sytuacje, zjawiska mogą być tematem performance’u?
- Czym performance różni się od tradycyjnego teatru, a performer od aktora?
- Czy każdy może być performerem i czy w takim razie performance to jeszcze sztuka?
- Jeśli performance jest sztuką, czy każdy może być artystą?

To pytanie można pozostawić bez odpowiedzi. Jest ono wstępem do kolejnych lekcji na temat artysty i jego dzieła w sztuce współczesnej.

7. Podsumowanie.

Nauczyciel prosi uczniów o sformułowanie własnej definicji performance'u. Chętni uczniowie czytają swoje definicje. Następnie nauczyciel podaje definicje performance'u z dwóch źródeł, by uczniowie mogli zweryfikować albo uzupełnić zapisane przez siebie definicje:

Performance – [wym. *performans*] «*forma teatralna bez tekstu dramatycznego, tworzona na żywo w obecności widzów*» (<http://sjp.pwn.pl/>).

Performance (z ang.: *przedstawienie, wykonanie*) – *sytuacja artystyczna, której przedmiotem i podmiotem jest ciało performerera w określonym kontekście czasu, przestrzeni i własnych ograniczeń. Artysta występujący przed publicznością jest tu zarówno twórcą jak i materiał sztuki. Czasami przedmiotem performance staje się też publiczność i jej interakcja z performerem, elementem performance może być właściwie każdy przedmiot, pojęcie, obiekt, lub temat wskazany czy zasugerowany przez artystę w trakcie wystąpienia.*

(<http://pl.wikipedia.org/wiki/>)

Uczniowie po przeczytaniu definicji zastanawiają się, czy teraz są one dla nich zrozumiałe, zadają ewentualne pytania.

8. Zadanie domowe.

Dla wszystkich: O TYM TRZEBA POWIEDZIEĆ! Na następną lekcję przygotuj pomysł na performance – działanie, które poruszy, wzburzy, rozśmieszy. Nauczyciel informuje uczniów, że będą mogli o swoim pomysle opowiedzieć, ale odważniejsi będą mogli również zaprezentować go w postaci mini-performance'u w klasie. „Performerzy” mogą przygotowywać się w grupach.

Dla chętnych: Wyszukaj w internecie interesujące przykłady performance'u.

Na następnej lekcji uczniowie zaprezentują swoje pomysły bądź performances bez podawania celu. To obserwatorzy bądź uczestnicy będą musieli odgadnąć, jakie jest przesłanie poszczególnych działań i jaką prawdę chcieli przekazać im ich kole-dzy – twórcy performance'u.

Załączniki

Załącznik nr 1

Zadania dla uczniów (wszystkie grupy)

1. Co się dzieje w opisanym zdarzeniu?
2. Jakie emocje może wywoływać działanie artysty? Jak mogą się czuć świadkowie?
3. W jakim celu artysta „działa”? Co chce osiągnąć? O co byś go zapytał(a)?
4. Czy świadkowie są tylko widzami czy też uczestnikami zdarzenia?
5. Czy artysta jest tylko uczestnikiem, czy również widzem?

Załącznik nr 2

Teksty – opisy performances

Tekst dla grupy 1

Ewa Rybska i Władysław Kaźmierczak na IX Festiwalu Sztuki Performance'u (2001 r.) w zamku w Bytowie w tzw. sali myśliwskiej muzeum (by uczcić pamięć

zmarłych jeleni) stali w milczeniu przez kilkadziesiąt minut pod setkami ich poroży. Byli ubrani w czarne smokingi, białe koszule, muszki i białe rękawiczki.

(Na podstawie: www.obieg.pl)

Tekst dla grupy 2

Jiri Suruvka (Ostrawa, Czechy) na IX Festiwalu Sztuki Performance'u (2001 r.) podczas swojego performance'u opowiadał o międzynarodowej sieci sprzedaży bezpośredniej Amway, która werbuje swoich członków obiecując sukcesy i bogactwo. Warunkiem są chęci, motywacja, pozytywne myślenie, ale też zaufanie do członków sieci tworzących strukturę wielopoziomowego marketingu. Suruvka przebrany za Batmana poprosił jedną osobę z publiczności o wzięcie udziału w jego performance. Ochotniczka miała być nowym członkiem sieci Amway. Symbolem odnoszonego przez nią sukcesu było umieszczenie jej na wysokim podium – na drugim, a następnie na pierwszym miejscu. Kiedy znalazła się na szczycie, została poproszona o ostateczny dowód determinacji i oddania korporacji Amway – skok z wysokiego podium. W momencie, kiedy była już zdecydowana, Suruvka założył jej na szyję stryczek. Gdyby skoczyła, zginęłaby. Na szczęście performer, który stał się wybawcą – Batmanem uratował ją w ostatniej chwili.

(Na podstawie: www.obieg.pl)

Tekst dla grupy 3

Przed wejściem na wystawę "Mentality/Umysłowość, czyli coś z niczego" (Łódź Biennale 2006) Kamil Kuskowski „zainstalował nieustannie dzwoniące aparaty telefoniczne. Ci, którzy (przełamiają swoje przyzwyczajenia dotyczące niedotykalnej sfery dzieła sztuki) i podniosą słuchawkę, będą mogli z kimś porozmawiać”.

(Gabriela Jarzębowska, „Mentality” czy „Teraz Polska”, www.obieg.pl)

Tekst dla grupy 4

Angelika Fojtuch na festiwalu sztuki performance w Hertogenbosch, w południowej Holandii „wyszła w przestrzeń publiczną związana od stóp do szyi białym bandażem elastycznym. Wypęzła z małej, bocznej uliczki na główny deptak miasta prowadzący w stronę Rynku. Jak sama mówi "miało to mieć charakter wyjścia na spacer osoby w jakiś sposób upośledzonej". Przemieszczała się w mieście w swoim tempie, na tyle szybko, na ile pozwalała jej na to własna kondycja. Przesuwała się po trotuarze twarzą do ziemi, poruszając jedynie korpusem i czubkami palców u stóp. Zabandażowane wzdłuż ciała ręce nie były nawet widoczne. Przebycie pierwszych czterech metrów zajęło jej pięćdziesiąt minut. Plan Angeliki był prosty. Performance miał trwać godzinę: od 14.00 do 15.00.”

(Natalia Uziębło, *Protokół z performace spisana policja*, www.obieg.pl)

Tekst dla grupy 5

Diane Borsato z Toronto we wstępie do swojej pracy pt. "Touching 1000 People" (2002-2004) pisze: "Czytałam, że można poprawić samopoczucie ludzi, dotykając ich delikatnie, nawet jeżeli oni tego nie zauważą albo nie będą pamiętać. Postanowiłam spróbować dotknąć tysiąc osób w ciągu miesiąca w celu poprawienia samopoczucia miasta. Delikatnie poklepywałam, głaskałam albo inaczej dotykałam nieznanym na ulicy, w sklepach, w metrze. Chyba dlatego, że w pewnym sensie

zaczęłam patrzeć moimi dłońmi, zaczęłam rozpoznawać potrzebę różnego rodzaju dotknięć.”

(Tomasz Konart, *Performance, internet, sztuka*, www.obieg.pl)

Tekst dla grupy 6

Podczas XII Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Performance „Zamek Wyobraźni”, (Kraków, 30-31 sierpnia 2004 r.) Thomas May z Norymbergi blisko wejścia do sal fabryki ustawił stolik i zapraszał wszystkich do wyrzeźbienia w kawałku miękkiego drewna źdźbła trawy. Wiele osób zaangażowało się w tworzenie miniaturowych rzeźb. Artysta zbierał je w różnych miejscach i stopniowo tworzył trawnik, do którego wszyscy coś dokładali – trawnik ze ździebełek wyrzeźbionych przez setki osób.

(Na podstawie: www.obieg.pl)

Dariusz Stapiński
Twórczość

Miejsce: Szkoła Podstawowa i Gimnazjum „ATUT” Fundacji Edukacji Międzynarodowej.

Czas zajęć: 1 godzina lekcyjna.

Zajęcia przewidziane jako podsumowanie poprzednich lekcji wiedzy o sztuce lub jako wkomponowane w cykl rozważań o współczesnej twórczości. Uczniowie powinni posiadać umiejętność analizowania dzieła sztuki, dysponować odpowiednim zakresem pojęć i kryteriów.

Cel ogólny:

- stymulowanie intelektualnego i emocjonalnego rozwoju poprzez różnorodne formy aktywności artystycznej.

Cele lekcji – uczeń:

- rozwija refleksję nad zagadnieniem relacji *twórczość – artysta – dzieło sztuki*: cele i istota twórczości, artysta – jego rola i pozycja w społeczeństwie na przestrzeni wieków, dzieło sztuki i jego funkcja na tle wybranych epok,
- świadomie podejmuje własną twórczość,
- ćwiczy umiejętności analizy i opisu dzieła.

Metody i formy pracy: dyskusja z pogadanką, twórczość własna, prezentacja.

Środki dydaktyczne: kartki lub plansza z elementami analizy formalnej dzieła (załącznik 1).

Przebieg zajęć

1. Podanie tematu.
2. Dyskusja
  - a) Krótka charakterystyka roli dzieła w historii sztuki:
Nauczyciel zadaje pytania: *Jaką rolę pełniło dzieło w poszczególnych okresach dziejów sztuki? (po co było tworzone?)* Spodziewane odpowiedzi: magiczna, idealizująca, estetyczna, religijna, komunikująca treści społeczne, emocjonalne, wrażeniowe, subiektywne aż do zatracenia jego fizyczności.
  - b) Rola artysty:
Nauczyciel zadaje pytania: *Jaką pozycję w społeczeństwie pełnił artysta na przestrzeni dziejów?* Spodziewane odpowiedzi: twórca anonimowy, później wzrastająca pozycja w społeczeństwie, jako jednostka, ugrupowanie twórcze i medium.
  - c) Refleksja nad istotą twórczości, omówienie relacji: POMYSŁ (PROCES TWÓRCZY) – WYKONANIE (RZEMIOSŁO) – DZIEŁO (PRODUKT FIZYCZNY).
Nauczyciel ukierunkowuje dyskusję na wyłonienie konceptu (pomysłu) jako istoty twórczości. Zadaje pytania uczniom: *Czy dzieło jest celem twórczości? Czy celem są doznania odbiorcy w kontakcie z dziełem? Czy celem mogą być same doznania artystyczne przy zredukowanym dziele? Czy istotą twórczości może być sam koncept? (pomysł).*

- d) Wniosek: wszyscy możemy być twórcami. Uświadomienie uczniom, że nawet w tej chwili są w stanie stworzyć dobre (wybitne) dzieło-koncept bez potrzeby jego fizycznej realizacji (wykonanie teoretycznie możemy zlecić sprawnemu rzemieślnikowi).
3. Podanie przez nauczyciela zadania do wykonania:

Stworzyć (wymyślić) oryginalne dzieło w określonej dziedzinie sztuki i o zadeklarowanej technice (np. malarstwo – olejne, pastel lub akwarela). Zakres dziedziny powinien być narzucony, żeby uwaga była skupiona wyłącznie na aspekcie twórczym. Dzieło powinno być bardzo szczegółowo opisane, tak aby zręczny rzemieślnik mógł je wykonać zgodnie z intencją twórcy (uwalnia to od ograniczeń warsztatowych).
  4. Praca koncepcyjna.
  5. Forma prezentacji dzieła:

Osoby chętne lub wskazane (dwie lub trzy) opisują swoje wymyślane dzieło sztuki według schematu:

Analiza semantyczna (treściowa) dzieła – temat, tytuł (ewentualnie), treści i zagadnienia poruszane w dziele, emocje, z pozycji subiektywnej, obiektywnej, społecznej itp.

Analiza formy dzieła – dziedzina, technika, kompozycja, barwa, faktura, przestrzeń itp.
  6. Podsumowanie:

WSZYSCY JESTEŚMY TWÓRCAMI, CHOĆ NIE ZAWSZE MUSIMY SWOJE DZIEŁA WYKONAĆ. Uczestniczyliśmy w akcie tworzenia i z dzisiejszej lekcji wyszliśmy ze stworzonym własnym dziełem sztuki.
  7. Zadanie domowe:

Bardzo dokładnie, według ćwiczonego na lekcji schematu, opisać stworzone dzieło sztuki.

Załącznik

ANALIZA FORMY DZIEŁA MALARSKIEGO

Kompozycja	statyczna, dynamiczna, otwarta, zamknięta, symetryczna, rytmiczna
Plany w obrazie	plan pierwszy, drugi, trzeci, tło
Barwy	ciepłe, zimne, czyste, złamane; szeroka, wąska gama barwna
Faktura	gładka, szorstka, laserunkowa, impastowa, błyszcząca, matowa, ziarnista
Kontrast	kierunków (piony i poziomy), barw (ciepłe-zimne, czyste-złamane itp.), walorowy (jasny-ciemny)
Światło	ostre, rozproszone, ukierunkowane
Perspektywa	linearna, kulisowa, żabia, z lotu ptaka (topograficzna), linearna – zbieżna (renesansowa), barwna – malarska, powietrzna